

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет корекційної та соціальної педагогіки і психології
Кафедра логопедії та спеціальних методик

Дипломна робота магістра

з теми:

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЛОГОПЕДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Виконала:

студентка KorLs1–M19z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
(Логопедія)

Гнаткович Уляна Віталіївна

Керівник: Гаврилова Н. С.,

кандидатка психологічних наук, доцент
кафедри логопедії та спеціальних
методик

Рецензент: Миронова С.П.,

доктор педагогічних наук, професор
кафедри корекційної педагогіки та
інклюзивної освіти

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ЛОГОПЕДІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	9
1.1. Професійні компетентності логопедів закладів освіти у світлі сучасних тенденцій	9
1.2. Підготовка педагогів та логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти	14
1.3. Психолого-педагогічна характеристика дітей з тяжкими порушеннями мовлення.....	21
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ II	31
ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ЛОГОПЕДІВ ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	31
2.1. Організація та зміст діагностичних матеріалів констатувального етапу дослідження.....	31
2.2. Аналіз результатів дослідження	45
Висновки до другого розділу	54
РОЗДІЛ III. НАПРЯМКИ НАВЧАННЯ, ЩО ДОЗВОЛЯЮТЬ ДОСЯГНУТИ ДОСТАТНЬОГО РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ГОТОВНОСТІ	

ПРАЦЮВАТИ В МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНІЙ КОМАНДІ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ	56
3.2 Напрямки роботи в мультидисциплінарній команді із психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах освіти.....	56
3.2. Аналіз програми підготовки студентів, що навчаються за спеціальністю 016.01 «Логопедія»	67
Висновки до третього розділу	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	89
Додаток А	89

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку України як держави в основу освітньої реформи покладено гуманістично спрямовані теорії навчання дітей. Особливе місце в модернізації цієї системи посідає освіта осіб з особливими освітніми потребами. Одним з пріоритетних напрямів їх навчання є впровадження інклюзивної освіти, яка вважається основною освітньою інновацією кінця ХХ століття - початку ХХІ століття та має велику кількість прихильників у всьому світі.

Поява дітей з особливими освітніми потребами у закладах освіти України спочатку викликала протест у вчителів та батьків дітей з нормативним розвитком. Проте, в останні роки ситуація почала змінювати у кращий бік: усталені освітні установки руйнуються і на їх місце приходять індивідуально-зорієнтований підхід у навчанні. Ставлення суспільства до спільного перебування дітей з особливими освітніми потребами стає позитивнішим. На часі – розробка теоретико-методологічних та методичних засад професійної підготовки майбутніх педагогів, в цілому, та логопедів, зокрема до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами. Вагомим є і вдосконалення навчальних планів підготовки майбутніх вихователів, педагогів, психологів, логопедів до роботи в нових умовах. Впровадження в освітній процес новітніх досліджень та передового досвіду, має стати основною метою кожного вищого закладу освіти, що готує педагогів.

Інклюзивна освіта, яка інтенсивно входить у практику сучасного загальноосвітнього закладу, ставить перед ним таусім педагогічним корпусом (у тому числі і вищих навчальних закладів) багато складних питань і нових завдань, які потрібно вирішувати як на теоретичному, так і на практичному рівнях. Аналіз зарубіжної та вітчизняної практики впровадження інклюзії в освітній процес дав можливість виокремити праці науковців, які зробили внесок у розробку теоретико-методичних основ інклюзивної освіти (В. Засенко, Д. Депплер, Т. Дмитрієва, А. Колупаєва,

Т. Лорман, Н. Назарова, Н. Пахомова, Н. Семаго, М. Семаго, Д. Харві, Н. Шматко, О. Ярська-Смирнова та ін.).

Питання готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми в умовах інклюзивної освіти досліджувались Н. Назаровою, И. Хафізулліною, Ю. Шумилівською та ін. Проблема формування професійних компетенцій у майбутніх логопедів була предметом дослідження О. Гаврилова, Н. Пахомової, М. Шеремет та інших. Науковці зазначають, що вітчизняна освітня інтеграція впроваджується без серйозної спеціальної підготовки учителя, психолога системи освіти до роботи в умовах інклюзії. За цих умов найбільше навантаження беруть на себе логопеди та корекційні педагоги, як найбільш компетентні фахівці, що розуміють проблеми навчання дітей з особливими освітніми потребами. При цьому навіть у них не завжди є розуміння того як має працювати мультидисциплінарна команда. У закладах вищої освіти приділяється недостатньо уваги технологіям підготовки їх до роботи в умовах інклюзивної освіти. Актуальність та недостатня розробленість проблеми і зумовила вибір теми магістерського дослідження: **«Підготовка майбутніх логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти»**.

Мета дослідження – науково-теоретично обґрунтувати та розробити та апробувати на практиці комплекс заходів важливих для професійної підготовки логопедів до роботи в мультидисциплінарній команді фахівців зі супроводу дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання.

Для досягнення поставленої мети було визначено такі **завдання** дослідження:

1. на підставі вивчення наукових джерел визначити стан розробленості проблеми дослідження;
2. визначити функції членів мультидисциплінарної команди та ролі логопеда в системі психолого-педагогічного супроводу дітей із особливими освітніми потребами;

3. розробити комплекс завдань для підвищення рівня сформованості професійної компетентності логопедів;

4. експериментально перевірити ефективність розробленого комплексу заходів з підвищення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх логопедів до роботи в умовах інклюзії;

Об'єкт дослідження – процес підготовки логопедів в закладах вищої освіти.

Предмет дослідження – особливості підготовки логопедів до роботи в мультидисциплінарній команді фахівців що супроводжуватимуть дітей із особливими освітніми потребами в умовах закладів загальної дошкільної та середньої шкільної освіти.

Методи дослідження:

- *теоретичні:* вивчення, аналіз й узагальнення спеціальної психолого-педагогічної літератури з метою виявлення стану досліджуваної проблеми, систематизації теоретичних положень та узагальнення педагогічного досвіду стосовно роботи з підвищення рівня сформованості професійної компетентності студентів; аналіз діагностичних методик з метою з'ясування сучасного стану проблеми діагностики готовності майбутніх вихователів до педагогічної діяльності.

- *емпіричні:* цілеспрямоване спостереження за навчальною діяльністю майбутніх логопедів, навчальним процесом у ЗВО; розробка комплексу заходів з підвищення рівня сформованості професійної компетентності студентів; бесіда, анкетування, вивчення навчальних планів, робочих програм дисциплін підготовки фахівців зі спеціальності «Логопедія»; психолого-педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний) з метою визначення рівнів сформованості професійної компетентності студентів.

статистичні: кількісний і якісний аналіз одержаних експериментальних даних дослідження; статистична обробка результатів з метою перевірки ефективності розробленої методики.

Теоретичне значення дослідження полягає у тому, що розроблено комплекс заходів для формування у майбутніх логопедів уміння працювати в мультидисциплінарній команді фахівців зі супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання, охарактеризовано поняття “професійна компетентність логопеда” який працює з дітьми з особливими освітніми потребами; визначено вагомість здійснення цілеспрямованої роботи з підвищення у студентів рівня професійної компетентності для ефективної роботи з дітьми з тяжкими порушеннями мовлення.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що розроблено комплекс завдань та дібрано методи та прийоми, спрямовані на формування у студентів професійних умінь взаємодії з іншими фахівцями у мультидисциплінарній команді зі супроводу дитини з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання у закладах загальної освіти. Одержані, у ході експериментального дослідження, результати можуть бути враховані під час складання робочих програм навчальних дисциплін спеціальності «Логопедія»; матеріали дослідження стануть у нагоді студентам під час написання наукових та курсових робіт.

Апробація дослідження. Апробацію одержаних результатів здійснено шляхом їх оприлюднення на щорічній науковій конференції студентів та магістрантів Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Матеріали роботи представлено у публікації: “Підготовка майбутніх логопедів до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти”, що вийшли з друку у 2021 навчальному році у Збірці наукових праць студентів та магістрантів факультету корекційної та соціальної педагогіки і психології. / За ред. Н.С. Гаврилової – Вип. 14. Кам’янець-Подільський: Видавництво Ковальчук О.В. 2021. С. 47-51.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (70 найменувань) та додатка. Загальний обсяг роботи – 92 сторінки.

ВИСНОВКИ

Теоретичне та експериментальне вивчення особливостей професійної підготовки логопедів закладів освіти до роботи в мультидисциплінарній команді фахівців реалізоване в дипломній роботі, дозволило дійти таких висновків.

Аналіз загальнодидактичної та спеціальної літератури з проблеми підготовки педагогів інклюзивних груп закладів освіти до роботи в мультидисциплінарній команді фахівців свідчить про її актуальність.

На основі вивчення наукових джерел й аналізу теоретичних основ підготовки педагогів закладів освіти до роботи в мультидисциплінарній команді фахівців уточнено сутність понять «інклюзивна освіта», «професійна компетентність», «мультидисциплінарна команда».

Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу.

Професійна компетентність педагога закладу освіти – це сукупність діяльно-рольових і особистісних характеристик, що дозволяють йому на високому рівні формувати у дитини життєві цінності відносно навчання, природи, людей і самого себе. Найважливе місце у системі навчання та виховання дітей має бути відведеним формуванню у них навичку самотворення, глибинного усвідомлення внутрішнього «Я», виховання позитивно-ціннісного ставлення до себе.

Мультидисциплінарна команда закладу освіти – це група фахівців різних спеціальностей які покликані забезпечити процес навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, а також інтенсифікувати їх розвиток, відновлювати порушені у них функції.

Злагоджена діяльність усіх членів команди залежить від узгодження цілі, чіткого визначення завдань та напрямків роботи; точності підбору

прийомів та методів навчання і виховання, правильного розподілу ролей та відповідального ставлення до своїх обов'язків. Така злагодженість можлива лише за умови наявності між фахівцями взаєморозуміння. Визначальним параметром, що забезпечує таке порозуміння – є загальна грамотність членів команди, наявність у них компетенцій, що стосуються дітей з особливими освітніми потребами, потенційних можливостей та труднощів засвоєння ними навчальної інформації.

3. У процесі констатувального експерименту з'ясовано, що стан сформованості професійної компетентності та готовності до роботи у мультидисциплінарній команді фахівців в умовах інклюзії у студентів, що навчаються уже на 3-му курсі за спеціальністю «Логопедія» вищий (36,3% - високий, 45,5% - середній, 18,2% - низький) ніж у тих, що навчаються за спеціальністю «Середня освіта. Українська мова і література» (27,3% - високий, 40,9% - середній, 31,8% - низький). До 5-го курсу різниця стає ще значнішою: у майбутніх логопедів 50,1% - високий, 40,9% - середній, 9% - низький, а у майбутніх вчителів української мови - у 27,25% – високий, 45,5% – середній, 27,25% – низький.

Аналіз навчальної програми для студентів, що навчаються за спеціальністю «Логопедія» дозволив визначити дисципліни, що формують у них компетенції вагомі для підготовки їх як учасників мультидисциплінарної команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами. Це «Педагогіка інклюзивної освіти» та «Вступ до спеціальності».

Вважаємо, що перспективним може бути введення саме цих двох навчальних дисциплін для підготовки фахівців в галузі «Української мови і літератури». Це допоможе не лише розширити їх компетентності, але і підняти їх професійний рівень, підготувати для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в закладах освіти в умовах інклюзії.

Складовою, яка має бути підсилена у майбутніх філологів, як фахівців, що навчатимуть дітей з особливими освітніми потребами мови, вважаємо розділ «Характеристика дітей з порушеннями мовлення».

Вивчення цього розділу має бути спрямованим на формування розуміння українськими філологами потенційних можливостей засвоєння письма, читання та усного мовлення дітьми з особливими освітніми потребами.

Перспективними напрямками також може бути введення у процес професійної підготовки студентів льгопедів та українських філологів тренінгів «Участь в роботі мультидисциплінарної команди фахівців супроводу дітей з особливими освітніми потребами», «Основи аналізу мовленнєвих знань і умінь у дітей з порушеннями мовлення». Вважаємо, що саме ці напрямки можуть бути перспективними для проведення наступного дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. В. Педагогіка і методика вищої школи. Київ: Кондор, 2008. 272 с.
2. Барицька В.В. Рівень розуміння студентами власних емоцій у структурі емоційного інтелекту як важливої складової частини їх професійної підготовки. Луцьк: Основа, 2011. 104 с.
3. Бех І. В. Гуманізація спеціальної освіти аномальних дітей як соціально-педагогічна проблема. Київ: Науковий світ. 2003. 19 с.
4. Білозерська І. О. Деякі аспекти формування батьківської компетентності у родинах, що мають дітей з порушеннями розвитку. Київ: Освіта, 2010. 15 с.
5. Білозерська І. О. Реалізація компетентнісної парадигми у роботі з батьками дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Київ: Науковий світ, 2011. 56 с.
6. Бодров В. А. Современные исследования фундаментальных и прикладных проблем психологии профессиональной деятельности. Киев: Феникс, 2008. 93 с.
7. Бондар В. І. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. Київ: Пудьсари, 2004. 152 с.
8. Бондар В.І. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Київ: Лотос, 2011. 247 с.
9. Бондарева Е. В. Профессиональная компетентность специалиста в условиях становления информационного общества. Москва: Гном-пресс, 2003. 48 с.
10. Буркова Л.В. Показники та критерії оцінювання рівня професійних компетентностей у майбутніх спеціалістів соціономічних професій. *Теорія та методика управління освітою*. Львів: Скіф, 2010. 16 с.
11. Бусыгина А. Л. Профессор профессия: теория проектирования содержания образования преподавателя вуза. Київ: Альфа-М, 2003. 198 с.

12. Введенский В.Н. Моделирование профессиональной компетентности педагога. Москва: Рипол, 2003. 55 с.
13. Вінтюк Ю. В. Професійна компетентність майбутніх психологів: сутність і можливості формування. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2016. № 4. С. 36-47.
14. Волкова Г.В. Повышение уровня профессиональной компетенции преподавательского коллектива. Киев: Основа, 1999. 76 с.
15. Годников С.М. Становление профессиональной компетентности учителя. Москва: Рипол, 2004. 32 с.
16. Гокіна Л. В. Організація психологічного супроводу дітей із відхиленнями у розвитку. Львів: Априорі, 2007. 212 с.
17. Грига І. М. Інновації у соціальних службах. Київ: Пульсари, 2002. 162 с.
18. Гришина И.В. Профессиональная компетенция руководителя школы как объект исследования. Москва: Флинта, 2002. 40 с.
19. Даниленко А. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх закладах: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 32 с.
20. Дегтяр Г.В. Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивній освіті. Харків: Акта, 2015. 250 с.
21. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ: Академія, 2004. 247 с.
22. Долженко Ю.А. Проблемы формирования «успешного» педагога в системе постдипломного образования. Практико-ориентированное пособие для руководителей образовательных учреждений. Барнаул: АКИПКРО, 2001. 156 с.
23. Елен Р. Д. Залучення дітей з особливими потребами загальноосвітніх класів. Львів: Скіф, 2000. 231 с.
24. Ермолаева М.Г. Разработка образовательных программ в системе повышения квалификации педагогов. Київ: Генеза, 2005. 58 с.

25. Закон України «Про реабілітацію інвалідів». *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 2-3. С. 36.
26. Зарицька В.В. Вплив емоційного інтелекту на розвиток професійної рефлексії особистості. Харків: Консум, 2013. 85 с.
27. Захараш Т. В. Современное обновление содержания подготовки воспитателя. Дрогобич: Коло, 2011. 74 с.
28. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании. Авторская версия. Москва: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 42 с.
29. Зотова А.М. Интеграция ребёнка-инвалида в среду здоровых сверстников как метод социальной адаптации. Москва: АСТ, 2000. 25 с.
30. Ильязова М. Д. Концепция формирования профессиональной компетентности студентов-социологов. Москва: Вестник, 2008. 227 с.
31. Иващенко О. О. Критерії сформованості професійно-педагогічної та психолого- педагогічної компетентності випускника ВНЗ. *Консум*. 2002. URL: <http://www.stationline.org.ua/pedagog/106/19061-kriteri-sformovanosti-profesijm-pedagogichmi-ta-psixologo-pedagogichm-kompetentnosti-vipusknika-vnz.html> (дата звернення: 03.05.2021)
32. Кизимович Д.С. Соціально-педагогічна та психологічна допомога дітям і молоді з особливими потребами та їхнім батькам. Харків: Консум, 2003. 103 с.
33. Козырев В. А. Компетентностный подход в педагогическом образовании. Санкт-Петербург: РГПУ им. А.И.Герцена, 2004. 287 с.
34. Колесникова И.А. Основы технологической культуры педагога. Киев: Феникс, 2003. 212 с.
35. Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їхнього навчання. Київ: Фенікс, 2010. 321 с.
36. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Київ: Фенікс, 2014. 23 с.

37. Колупаєва А. А. Педагогічні основи інтегрування школярів з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади. Київ: Фенікс, 2007. 43 с.
38. Колупаєва А. А. Від сегрегації до інклюзії. Дидактичні та соціально-психологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Київ: Науковий світ, 2005. 56 с.
39. Колупаєва А. А. До проблеми понятійно-термінологічних визначень у сучасній спеціальній педагогіці. Київ: Науковий світ, 2006. 109 с.
40. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи. Київ: САММІТ-книга, 2008. 67 с.
41. Кравченко Р. І. Соціальна робота з розумово відсталими людьми. Київ: Науковий світ, 2001. 44 с.
42. Кухарев И. В. На пути к профессиональному совершенству. Москва: Просвещение, 1999. 159 с.
43. Кушнір В. А. Теоретико-методологічні основи системного аналізу педагогічного процесу вищої школи. Київ: Науковий світ, 2003. 482 с.
44. Лозова В. І. Формування педагогічної компетентності викладачів вищих навчальних закладів. Харків: ОВС, 2002. 38 с.
45. Мазурок М. С. Критерії та показники розвитку професійної компетентності педагогів у процесі підвищення їх кваліфікації Ранок. 2005. URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe (дата звернення: 14.04.2021)
46. Найда Ю. М. Інклюзивна школа: особливості організації та управління. Київ: Ранок, 2007. 128 с.
47. Олійникова Н. Д. Методичні рекомендації щодо роботи з дітьми із особливими потребами. Київ: Просвіта, 2011. 136 с.
48. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

49. Сваталова Т. И. Инструментарий оценивания профессиональной компетентности педагогов. Киев: Ранок, 2011. 95 с.
50. Синьов В. Н. Новая стратегия развития коррекционной педагогики в Украине. Харьков: Магістр, 2004. 82 с.
51. Смольникова Г. В. Здоров'язбережувальні та здоров'яформувальні технології. Тернопіль: Мандрівець, 2013. 38 с.
52. Софій Н. О. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство. Київ: Контекст, 2000. 314 с.
53. Станкин М.И. Профессиональные способности педагога: Акмеология воспитания и обучения. Москва: Флинта, 1998. 378 с.
54. Стрельников В. Ю. Концепція проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки фахівців на засадах Болонського процесу. Львів: Мета, 2008. 69 с.
55. Таранченко О.М. Загальні принципи здійснення адаптацій та модифікацій навчально-виховного процесу. Київ: Науковий світ, 2007. 128с.
56. Токіна Л. О. Організація психологічного супроводу дітей із відхиленнями у розвитку. Львів: Мета, 2007. 12 с.
57. Федорович Л. О. Теорія і практика підготовки майбутніх педагогів-логопедів у вищих навчальних закладах. *Імідж сучасного педагога*. 2005. № 6-7. С. 7-11
58. Федорович Л.О. Удосконалення навчально-виховного процесу професійної підготовки педагога-логопеда. *Дидактичні та соціальнопсихологічні аспекти корекційної роботи у спеціальній школі. Наук.- метод. зб. Інституту спеціальної педагогіки*. Київ, 2006. Вип. 8. Т. 1. 323 с.
59. Филатов С. В. Концепция формирования профессиональной компетентности бакалавра в техническом университете. URL: http://rgsu.net/netcat_files/806/1056/h_ea7dd59997c04a2e67b87f7e49d4c1 (дата звернення: 14.04. 2021)

60. Хазова С. А. Критерии развития конкурентоспособности личности. Львов: Мета, 2007. 76 с.

61. Хохлова О.А. Формирование профессиональной компетентности педагогов. Київ: Науковий світ, 2010. 55 с.

62. Цимбал-Слатвінська С. В. Концепція професійної підготовки майбутніх логопедів в умовах інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2017. Вип. 40. С. 223-229.

63. Черніченко Л. А. Аналіз стану підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. *Revistă științifică progresivă. Republica Moldova*, 2020. Volum 3. № 1(3). С.5-8.

64. Черніченко Л. А. Методологічні основи підготовки майбутніх логопедів до інноваційної діяльності в умовах інклюзивної дошкільної освіти. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2017. № 14. С. 57-61.

65. Шаховская С. К проблеме профессиограммы как теоретической модели личности логопеда. Совершенствование системы учебно-воспитательной работы со студентами-дефектологами в условиях педвуза. – Москва: Просвещение, 1986. С. 25-31.

66. Шеремет М. К. Логопедія. 3-тє вид., переробл. та доп. Київ: Слово, 2014. 672 с.

67. Щербина А.М. Мешает ли слепота учиться в обычной школе. Харьков: Акта, 2001. 43 с.

68. Яковлева М. Г. Организация и основные принципы функционирования междисциплинарных консультативных команд в высших духовных учебных заведениях. Київ: Контекст, 2002. 213 с.

69. Янковчук М.М. Розвиток обдарованості: практичний досвід. *Обдарована дитина*. 2013. №9. С. 48-49.

70. Ярошинська О. О. Освітній простір вищого навчального закладу як континуум для проектування освітнього середовища професійної

підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 35 (88). 2014. С. 558-567.